

זבחים דף צט

{הקדמה לחלוקת ואכילת קדשים}

מבואר בסוגיין שיש כהנים שאינם זכאים לחלוקה, ומ"מ מותרים לאכול, וכמו טב"י וטמא שנטהר לערב מותר לו לאכול ומ"מ אין לו דין חלוקה, וכן כהן קטן ונשים אינן חולקים אבל אוכלים. והנה, אכילת קדשים הוא מ"ע שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם וכו', [ונחלקו הרמב"ם ורמב"ן אם גם ישראלים בחלק שלהם מצוה], וכתב המנחת חינוך (מצוה קב, א) לחדש דהמצוה מוטל רק על הכהנים שחולקים, אבל כל הכהנים אין להם מצוה באכילתם, ויכולים לאכול אם רוצים, אבל המצוה הוא רק למי שיש לו זכות חלוקה, ורק הכהנים שיש להם זכות חלוקה אם לא אכלו ביטלו מ"ע זו, אבל שאר הכהנים אין להם מצוה.

וכתב דה"ה נשים וקטנים הגם שאוכלים אבל אין להם מצוה כיון דאינן חולקין. ולהלן (מצוה קלד) העיר דא"כ איך קטן אוכל, הלא ע"י כן מבטלים מ"ע של אכילת קדשים, וע"ש דעכ"פ נתקיים באכילת כזית ע"י כהן החולק.

והנה, הנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ו, יט) כ' לחדש עוד דכיון דבפסוק כתיב דחלוקה הוא לכהן המקריב, הגם דכל המשמר נמי חולקים, מ"מ סו"ס עיקר המצוה הוא בכהן המקריב דווקא, והביא כן מהחת"ס (שו"ת או"ח סי' מט) שכתב כן נמי דעיקר המצוה מקיימים רק אם אוכל כזית, ולכן אפי' אם מחלקים הקרבן לכל המשמר מ"מ יש להקפיד שיש אכילת כזית א' כדין, והכהן המקריב הוא העיקר והוא יקפיד לאכול כזית, ואם יש רק כזית א' יתנו לכהן המקריב, והוא המקיים עיקר המצוה. וע' נצי"ב שם דמתחיל במצוה אומרים לו גמור, ויש באכילת הכהנים כפרה לבעלים.

נמצא ג' דרגות, כהן המקריב עיקר המצוה, כהנים חולקים ג"כ מקיימים המצוה, ואם אינו חולק אינו מקיים המצוה אלא רשות.

אמנם, הבית הלוי (ח"א סי' ב', וח"ג סי' נא) האריך לחדש דעיקר המצוה אינו על האכילה, אלא שהקרבן נאכל ולכן כתב דלא יתכן שיש מצוה על איש א' יותר מכל כהן האוכל, וכולם מקיימים המצוה, והוכיח דליכא מצוה יותר על המקריב, דאם באמת צריכים כהן המקריב לאכול, א"כ לא יתכן לכ"ג להקריב אונן דמבטל מצות האכילה, ובע"כ עיקר המצוה רק שהקרבן יאכל, וע"ש שמצדד מה"ט דיש מצוה אפי' בפחות מכזית, דאין מעשה האכילה המצוה, אלא התוצאה שהקרבן נאכל, ולפי"ז כל שנאכל הקרבן נתקיים המצוה.

{האם שאר פסולי עבודה חולקים לערב}

בעל מום רחמנא רבייה וכו' שכן אוכל. הנה, יל"ע בשאר פסולי עבודה האם חולקים בקדשים, וכגון שתויי יין ופרועי ראש וכהנה, האם יש להם חלק בקרבנות כבע"מ או לא. ובמנחת"ח (מצוה ער"ה אות יג) כתב דזה פשוט לכאורה דכל הפסולי עבודה אוכלים, וכגון שלא רחוק יו"ר ובלי בגדי כהונה, דלא מצינו דבעינן בגדי כהונה לאכילת קדשים, וא"כ כולם אוכלים בערב, וכן מפורש בתוס' לעיל (טו, ב ד"ה אתיא) ע"ש היטב. [והעיר על הרמב"ם (פ"י מעשה"ק ה"כ) שכתב דכל שאינו ראוי לעבוד אינו אוכל חוץ מבעל מום, והלא כל הפסולים נמי אוכלים, ובלח"מ העיר מקטן דאינו עובד ואוכל, אבל גם כל הפסולים אוכלים].

ועכ"פ לגבי חולק בקדשים, מצדד המנחת"ח דרק בע"מ חולק אבל שאר פסולי עבודה אינן חולקים לערב, ורק כתב דפסול צדדי, וכמו ביושב מסתברא שחולק, וכן יש פסולי עבודה דהם רק לכתחילה, אבל עכ"פ פסולי עבודה דפסולים אפילו בדיעבד וכגון שתויי יין וכן שלא רחוק יו"ר כתב לצדד דאינו חולק, [ולגבי שלא רחוק יו"ר סותר עצמו מיניה וביה, וכבר העיר בזה הגרמ"ד בשיעוריו כאן, וכתב שם תו"ד לדון דאפשר בידו לרחוק שאני, דנמצא דהוא עצמו אינו בכלל אינו ראוי לחיטוי].

אבל החפץ חיים בזבח תודה כאן כתב דמסתברא דאותו ריבוי בסוגיין דמרבין בע"מ דחולק ואוכל הגם דאינו ראוי לעבודה, ופירשו בגמ' כיון שאוכל עדיף טפי, א"כ ה"ה נמי כל פסולי עבודה, אע"ג דאינו ראויים וכמש"כ המנחת"ח, מ"מ סו"ס הם בכלל הריבוי של בע"מ כיון שאוכלים, וממילא ה"ה חולקים לערב כמו בע"מ.

ויש לציין עוד בזה לדברי רש"י בקידושין (נג, א) דמפרש דבע"מ חולק בקדשים שאף הם היו מתליעים העצים וכו' ועובדים עבודות כאלו, ע"ש. ובטהרת הקודש כתב דכוונת רש"י לומר דבשביל שהם אוכלים לבד לא מספיק וצריכים עבודות הללו. ולפי"ז שאר פסולי עבודה דגם אין עושים דברים הללו אינו ראיה לרבותם. אבל באמת יל"פ כוונת רש"י דזה רק סיבה למה הם בכלל המשמר, וא"כ שאר פסולי עבודה הרי הם חלק מהמשמר בעצמם, וא"צ לזה דעובדים עכ"פ עבודה מועטת כזו, ודוק, [שו"ר כן בשיעורי הגר"ד פוברסקי בקידושין שם].

{ביאור שיטת ר' יוסף אם מודה שיש דין ראוי לחיטוי חולק}
גמרא. ר' יוסף אמר מאי יאכלנה יחלקנה. בדברי האחרונים נתבאר מחלוקת יסודי בעיקר הבנת דברי ר' יוסף, דיש לחקור רק להוסיף על ר"ל שיש עוד תנאי של ראוי לאכילה, או חולק על ר"ל וס"ל דהכל תלוי רק בראוי לאכילה.

ובחי' הגרז"ס מדייק מלשון רש"י דגם ר"י מודה לדין ראוי לחיטוי, ורק מוסיף עוד תנאי של ראוי לאכילה, ולכן פירש"י שר"י בא רק לבאר למה מרבין טפי בע"מ מטבו"י.
אמנם מצד שני, **בתוי"ט** הקשה על ר"י למה בכלל בעינן ריבוי של כל זכר דבע"מ חולק, והלא אין לו סיבה שלא לחלוק, דהלא ראוי לאכילה. [ותירץ דבעינן קרא אפילו בע"מ מעיקרו, ע' להלן בסוגיא ובתוס' שם]. **ובתוספות חדשים** שם הקשה על התוי"ט דהלא בע"מ אינו ראוי לחיטוי, ובודאי בלי ריבוי אינו אוכל, וכל הדין לר"י אינו ריבוי דאם ראוי לאכילה חולק, אלא עוד מיעוט נוסף דאפי' אם ראוי לחיטוי, וכגון כ"ג אונן מ"מ אם אינו ראוי לאכילה אינו חולק, ובודאי בע"מ בעי ריבויא דסו"ס אינו ראוי לחיטוי. נמצא דתוי"ט ס"ל דלר"י תלוי רק בראוי לאכילה בלבד, ואילו התו"ח וכן דקדק הגרז"ס מלשון רש"י מבואר דלר"י יש באמת ב' דרשות שונות.

{ביאור ספיקת ר"ל בבע"מ והוא טמא}
בעי ר"ל וכו'. והנה, לשיטת ר"י לעיל דיש פסוק דבעינן ראוי לאכילה, לכאורה אין כאן ספק כלל דהרי בעינן ראוי לאכילה, אבל הקשה **השפת אמת** דלכאורה אפי' לר"ל עצמו לשיטתיה לעיל דלא כר"י, סו"ס הריבוי של בע"מ יותר מטבו"י הוא משום שכן אוכל, וא"כ בע"מ וטמא שאינו אוכל מהיכ"ת מרבין. וכתב להוכיח דבע"מ הגמ' לעיל אינו מדברי ר"ל אלא התחלת הגמ', ור"ל מספק"ל בטעם הדבר למה מרבין בע"מ יותר מטבו"י, וממילא מספק"ל נמי בבע"מ טמא, ע"ש.
אבל **בזכרון שמואל** (סי' עז) וכן **בחי' הגרי"ז** כאן עד"ז, ביאר דספיקת ר"ל הוא באמת כשיטתיה לעיל דמרבין בע"מ יותר מטבו"י שכן אוכל, ורק הנידון הוא דעכשיו הרי מרבין פסול זה של בע"מ דמצד הפסלות הרי אוכל, וממילא מה שבע"מ הזה אינו אוכל מצד שהוא טמא אינו מעלה ומוריד, דהרי מרבין אותו אפי' אם אינו ראוי לחיטוי, ומאחר דליכא תנאי של ראוי לאכילה, א"כ הוא בכלל הריבוי של כל זכר. או דילמא בעינן בפועל שאוכל, ורק בע"מ כזה שאוכל נכלל בכלל של כל זכר.
עכ"פ נמצא למסקנת הגמ' לר"ל שיש באמת ב' דינים ראוי לחיטוי וכן ראוי לאכילה, [וכן דברנו לעיל לר"י יוצא כן כפשטות דברי ר"י וכמש"כ **הגרז"ס ותו"ח**]. וכן מבואר **ברמב"ם** (פ"י מעשה"ק) שכתב בהלכה י"ד דיש דין של ראוי לעבודה, ואח"כ בהי"ז והי"ט כתב דין ותנאי של ראוי לאכילה, דיש באמת שני דינים שונים.

והקשה **השפת אמת ובזכרון שמואל** שם, למה בעינן ב' מיעוטים, בשלמא ראוי לחיטוי אינו מספיק דכ"ג אונן וכן טמא בק"צ נתמעטו ג"כ, ובע"כ דבעינן ראוי לאכילה, אבל למה לא מספיק בדורשא א' של ראוי לאכילה, והלא כל מי שאינו ראוי לעבודה ג"כ אינו ראוי לאכילה, וא"כ בדין א' דבעינן ראוי לאכילה מספיק למעט הכל.

ובשפ"א כתב דאפשר המיעוט הוא לקטן ונשים, דאינם ראויים לעבודה ומ"מ ראויים לאכילה, וקמ"ל דאינן חולקים, אבל העיר דהרי ממעטינן מאיש כאחיו וכו', וכתב שמא הטעם הוא גופא משום שאינו ראוי לעבודה, וצ"ב.

ולמעשה לפמש"כ לעיל **מהמנח"ח** דשאר פסולי עבודה כגון שתויי יין אינן חולקין הדם שאוכלים, א"כ שפיר בעינן מיעוט להם דאינן חולקים מחמת זה שאינן ראויים לעבודה, אבל להח"ח שכתב דכולם נתרבו מבע"מ כיון שאוכלים, א"כ הדק"ל למה בעינן מיעוט ודין של ראוי לעבודה, הלא מספיק בדין א' דהכל תלוי בראוי לאכילה.

ובזבח תודה שם מבואר תי' יסודי לזה, וכן הוא באורך **בחי' הגרי"מ פינשטיין** (סי' כ') דיסוד זכייה בחלוקה הוא כמש"כ הרמב"ן עה"ת (פרשת צו פ"ז פ"ט) וז"ל, כי היחיד מהם או השנים ושלשה המקריבים ברשות כולם הם עושים ובשליחותם וכולם עומדים על הקרבן, כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו, עכ"ל. נמצא דבעינן ראוי לעבודה בעיקר זכייתו, ותנאי של ראוי לאכילה הוא רק תנאי נוסף.

{מחלוקת הראשונים אם קרבן שנקרב בטומאה נאכל אם לא נטמא הבשר}
בעי ר' אושעיא טמא בקרבן ציבור מהו שחולק וכו'. פירש"י דמייירי בהקריבו טהורים הקרבן, ומ"מ הטמא ראוי לחיטוי נקרא כיון שק"צ דוחה טומאה. אבל אם הקריבהו טמאים אינו נאכל כמבואר בפסחים

(עו, ב). וכתב הגרי"ז בספרו עה"ת (פ' בהעלותך) דמבואר ברש"י דאם אך קרב בטומאה, אפי' אם הקרבן לא נטמא, ולא נטמא הבשר מ"מ אינו נאכל, אבל בדעת הרמב"ם הוכיח שם דאם הבשר טהור נאכל, וכ"ה פשטות הגמ' בב"ק (ק, א), ע"ש ברש"י, וא"כ י"ל כאן שפיר שהקריבוהו טמאים ולכן ראוי לחיטוי, וכן הוא פשטות לשון הרמב"ם (מעשה הקרבנות י, כג) דאיירי כאן בהקריבו טמאים ומ"מ נאכל דאיירי שלא נטמא הבשר, שלא נגעו בבשר אלא זרקו הדם בטומאה, וכ"כ הרבה אחרונים, [ע' אור שמח השמטות לס' עבודה, ואחיעזר ח"ג סי' נד, ועוד]. וע' תוס' לעיל (טז, ב) ובשטמ"ק שם שנחלקו בזה אם הבשר טהור אם נאכל או לא.

ובכס"מ על הרמב"ם כאן (מעשה הקרבנות י, כג) הקשה באמת דאם נקרב בטומאה איך נאכל וכקושיית רש"י, וע"ש מר"י קורקוס לדחות דברי הרמב"ם דהטהורים הקריבו כרש"י, ודחוק. והכס"מ עצמו כתב לפרש דאיירי בקרבן פסח דנאכל בטומאה, ואין הטמאים יכולים למנות על הפסח עם הטהורים, ע"ש, והקר"א נתקשה הרבה בפירושו דמה ענין חלוקת ק"פ בדין מינוי לדיני חלוקת קדשים, וכן תמה בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' קפא) על הכ"מ, ע"ש.

ועל שיטת רש"י כאן הקשו בשפת אמת ועולת שלמה ומקד"ד (כו, ב), דהרי אם יש טהורים אין הטמאים מקריבים דקיי"ך טומאה דחייה בציבור, ע' ריש יומא, ומהדרינן אטהרה, וא"כ למה הטמאים ראויים לחיטוי, הלא אפי' בק"צ, מ"מ במקום שיש טהורים א"א להם להקריב כלל.

ובעולת שלמה תי' עפ"י רש"י בב"ק (ק, א) דמהדרינן אטהרה רק באותו משמר, [וע"ש במהרש"א ומהרש"א מהדו"ב], וא"כ י"ל דמיירי בכהן טהור שהקריב ממשמר אחר, ובאמת עפ"י דין היה מותר לכהן במשמר זו להקריב לכתחילה אפי' אם הוא טמא, ושפיר הוא ראוי לחיטוי.

ובשפת אמת ומקדש דוד תי' עפמ"ש"כ התוס' ביומא (ו, א) וכן מבואר בירושלמי פסחים (פ"ז ה"ה) דאם לא חזרו אחר טהור, והקריב הטמא, כשר בדיעבד, וא"כ מספיק לזה דנקרא ראוי לחיטוי.

{מה דין האונן לגבי ביאת מקדש}

אונן נוגע וכו'. ולכתחילה תי' ריו"ח דאחר טבילה מותר ליגע, ושוב פירשו דאיירי בלא אסח דעתיה, ולמסקנא לא גזרו טומאה לגבי נגיעה. וכבר העיר הקר"א דלאוקימתא ב' דאיירי בלא אסח דעתיה, ובחגיגה שם אסח דעתיה ורק מדבר הפסלו לקודש, א"כ תמוה דאין זה חומר בקדשים יותר מתרומה, ואיך נזכר שם במשנה בכלל הדינים של חומר בקודש.

וע"ש באורך בדברי הרמב"ם בפיה"מ כאן דכנראה מפרש כאוקימתא זו, ורק הרמב"ם מפרש דעדיין איירי בטבל, ע"ש היטב, ולפי"ז א"ש יותר דהמשנה שם לפני טבילה ובזה יש חומר בקודש דווקא, ואחר טבילה יש חילוק אם חוזר אנינותו או לא אם מסיח דעת או לא, [הגם דק' להבין מסברא]. וע' חק נתן באורך, וע"פ התוס' להלן ע"ב למסקנא, ע"ש.

ועכ"פ למסקנא דין האונן הוא רק לאכילה ולא לנגיעה, ויל"ע מה הדין לגבי ביאת מקדש, האם כמו שגזרו עליו שלא לאכול קדשים ה"ה אסור למקדש בלי טבילה, אחר אנינותו, גדם זה בכרת, או דינו כנגיעה, והוא חומרא רק לאכילת קדשים. וע' משמר הלוי פולמוס גדול בינו להגר"ח"ק והגר"ל ראיות לנידון זה, והביאו דהרמב"ן סוף נדה (עא, ב) למד בדברי רש"י שם דבאמת גזרו יותר לגבי אכילת קדשים יותר מביאת מקדש, ושלחו הנידון להג"ר משה פיינשטיין זצ"ל, והשיב אם יל"פ כוונת רש"י שם באופ"א, ע"ש באורך מהערל"ג, ומסיק בדעת הרמב"ם ג"כ לקולא דלא גזרו על ביאת מקדש. ואחרים הוכיחו כן מדברי הרמב"ם (כלי המקדש ג, ג) דלוי אונן מותר לשוור, והרי שירה בדוכן בעזרה, ובע"כ אין לו איסור ביאת מקדש, [ועכ"פ מדרבנן הו"ל להרמב"ם לאוסרו].